



περιφερειακό παρατηρητήριο
κοινωνικής ένταξης
περιφέρειας κρήτης



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
UNIVERSITY OF CRETE



Εργαστήριο
Κοινωνικής
Ανάλυσης &
Εφαρμοσμένης
Κοινωνικής
Έρευνας

Μειονεκτούσες κοινότητες στον αγροτικό και αστικό χώρο της Κρήτης

Το πρόταγμα της χωρικής δικαιοσύνης



Ερευνητική ομάδα:

Γιάννης Ζαϊμάκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Νικολέτα Ράτσικα, Μαρίνα Παπαδάκη, Χαρά Κοκκίνου,
Μαρία Ταμβάκη

Φωτογραφικό υλικό: Αρχείο Γιάννη Ζαϊμάκη

Επεξεργασία Χαρτών: Μαρία Ταμβάκη & Χαρά Κόκκινου

Ερευνητικό ερώτημα

● Να εντοπίσουμε μέσα από την εμπειρική έρευνα κοινωνικές γεωγραφίες ανισότητας και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους στον αστικό και αγροτικό χώρο

● Να τροφοδοτήσουμε μια συζήτηση για συλλογικές δράσεις και πολιτικές που ενισχύουν τη χωρική δικαιοσύνη, την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη ανάπτυξη από τα κάτω

Κοινωνική δικαιοσύνη και χωρικό μειονέκτημα

• Η Χωρική δικαιοσύνη τονίζει τη γεωγραφική πτυχή της ανισότητας και τη διαλεκτική σχέση κοινωνικού-χωρικού σε όλες τις γεωγραφικές κλίμακες (από το τοπικό ως το παγκόσμιο)[Soja 2010, Marcuse 2009]

• Πρόταγμα που διεκδικεί τη δίκαιη κατανομή πόρων και ευκαιριών ευημερίας στις χωρικές ενότητες μιας κοινωνίας μέσα από ολοκληρωμένες χωρικές παρεμβάσεις κοινωνικής πολιτικής και ανάπτυξης που ενισχύουν τη σύγκλιση των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών

• Χωρικό μειονέκτημα αφορά α)γεωγραφική θέση, τη διαθεσιμότητα ευκαιριών, πόρων & υποδομών β)τη χωρική συγκέντρωση πληθυσμού με χαρακτηριστικά αποστέρησης γ) τη κοινωνική δυσλειτουργία (παραβατικότητα, ανασφάλεια, κοινωνική απομόνωση κλπ)

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ: ΜΙΚΤΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ

- Αξιοποίηση συμπληρωματικών ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων για τη διερεύνηση ζητημάτων αποστέρησης, αναγκών και προβλημάτων σε κοινότητες με σχετικής αποστέρησης

Χρήση μικτών μεθόδων

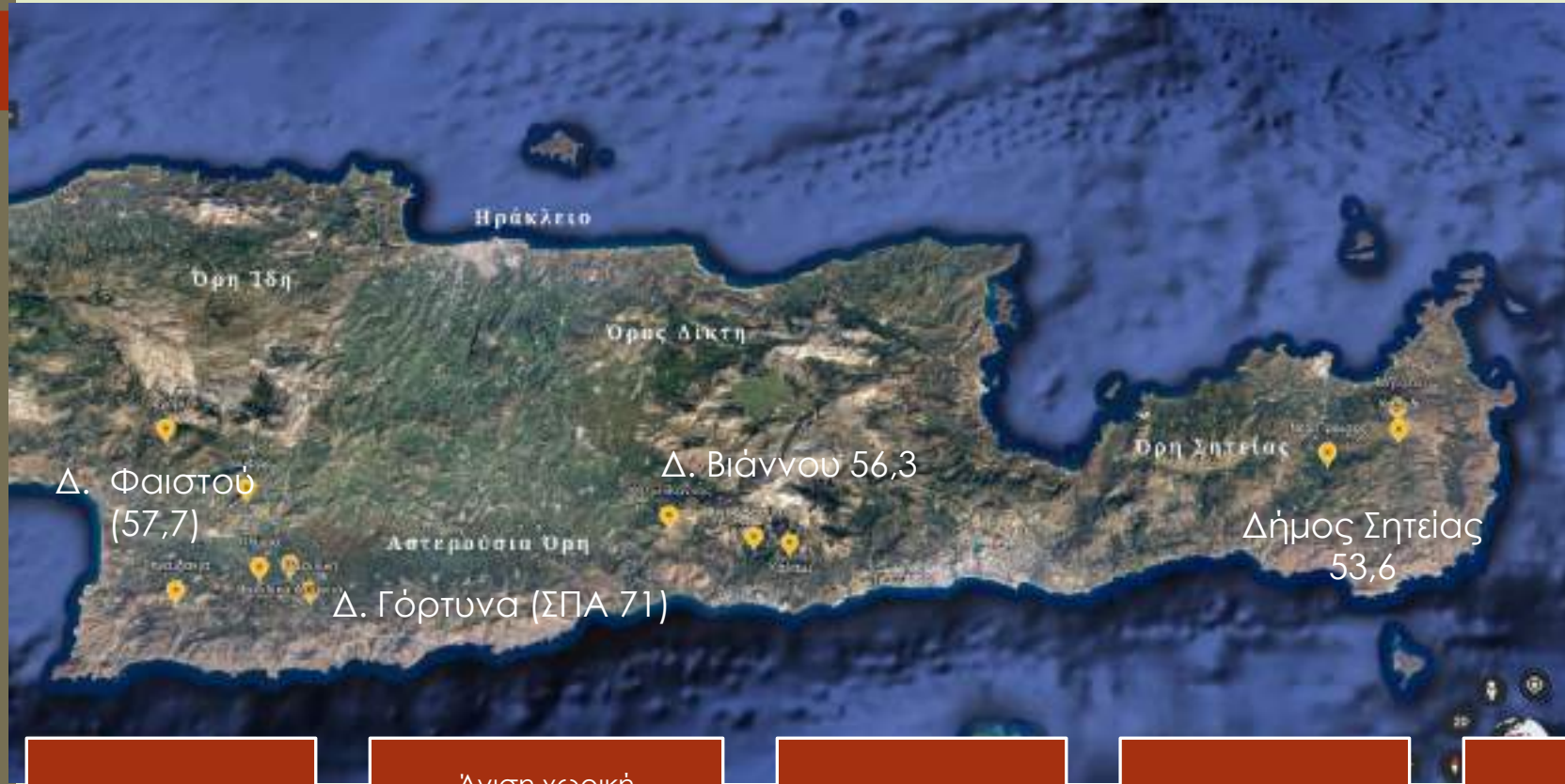
Ανάλυση δεικτών αποστέρησης

- Ανάλυση επιλεγμένων δεικτών αποστέρησης με εισόδημα, απασχόληση, εκπαίδευση, στέγαση, κοινωνική φροντίδα και εξέλιξη πληθυσμού

Απώτεροι στόχοι:

- Συμπερίληψη στα ευρήματα της έρευνας των εμπειριών των ίδιων των κοινοτήτων και της αίσθησης της αποστέρησης από τα μέλη των κοινοτήτων
- Ανάδειξη πτυχών της κοινωνικής ευημερίας που δεν μπορούν να εντοπιστούν στους οικονομικούς δείκτες
- Διαμόρφωση κουλτούρας συμμετοχής και κοινοτήτων δράσης με στόχο κοινωνικές αλλαγές

ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ: ΧΩΡΙΚΟ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑ: ΥΠΟΔΟΜΕΣ-ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ-ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ



Χωρικές ενότητες πλησίον ορεινών όγκων μακριά από αστικά κέντρα και αγορές



Άνιση χωρική ανάπτυξη Δήμων: τριχοτόμηση: 1. απομονωμένοι αγροτοκτηνοτροφικοί οικισμοί με γερασμένο πληθυσμό και τάση ερήμωσης 2. παραθαλάσσιες περιοχές και 3. κωμοπόλεις που τείνουν να αστικοποιηθούν



Διαρθρωτικά προβλήματα τοπικής οικονομίας:



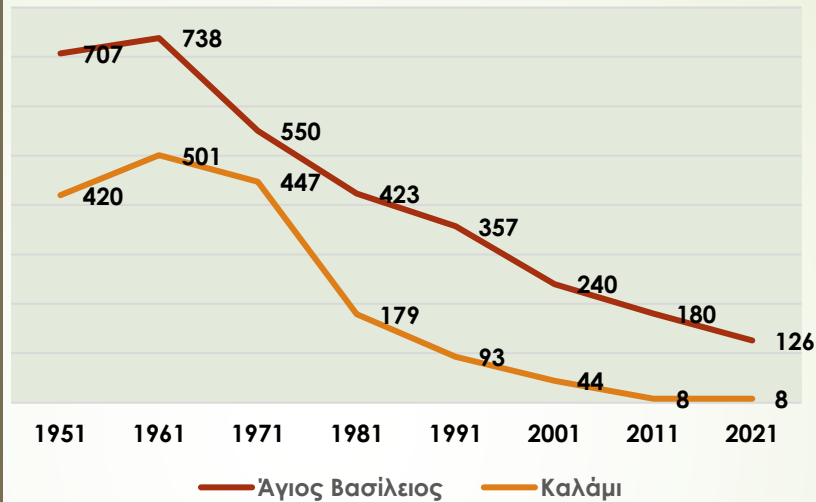
εξάρτηση από πρωτογενή τομέα & εποχιακό τουρισμό, περιορισμένη ανάπτυξη μεταποίησης



αυξημένο κόστος μεταφορών, περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, έλλειψη επενδύσεων

ΕΡΗΜΟΠΟΙΗΣΗ ΜΙΚΡΩΝ ΟΙΚΙΣΜΩΝ

Εξέλιξη πληθυσμού οικισμών Αγίου Βασιλείου και Καλαμίου



➤ Υψηλός αριθμός εγκαταλελειμμένων καλλιεργειών, ιδιωτικών & δημόσιων κτηρίων

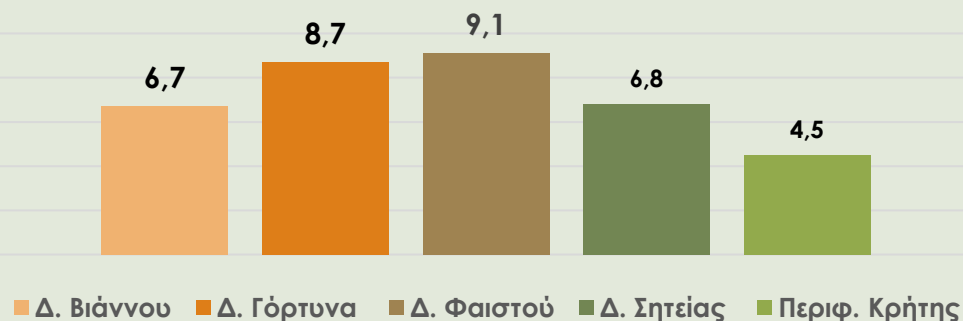
Ανεπάρκειες κοινωνικού εξοπλισμού (υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης, δημόσιων χώρων) Προβληματική οδική συγκοινωνία με αστικά κέντρα και στο εσωτερικό των Δήμων

Δυσκολίες προσβασιμότητας σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής φροντίδας (υποστελεχωμένες κοινωνικές υπηρεσίες)



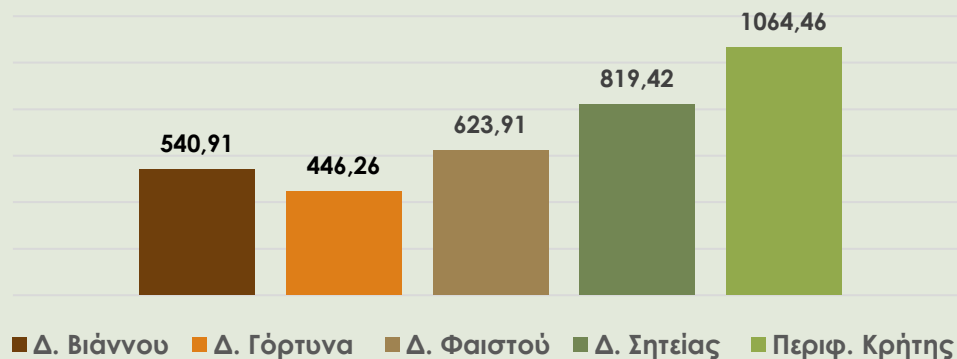
Χαρακτηριστικά πληθυσμού : Δείκτες Αποστέρησης

Ποσοστό (%) δικαιούχων ΕΕΕ προς τις φορολογικές δηλώσεις (2019)



Χαμηλά εισοδήματα (κάτω από το όριο της φτώχειας) και υψηλά ποσοστά πολιτών που διαβιώνουν με επιδόματα: αδυναμία πρόσβασης σε βασικά αγαθά & αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης, περιορισμός κοινωνικών συναναστροφών

Μέσο δηλωθέν εισόδημα (€) ανά φορολογική δήλωση 2019

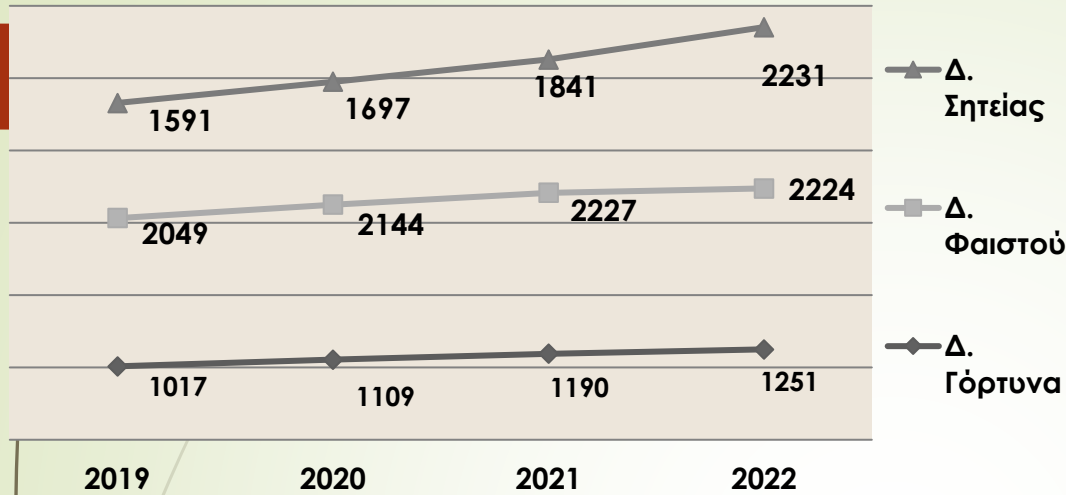


«Έχω να κατέβω τρία χρόνια στο καφενείο . Δεν πάω πουθενά. Δεν βγαίνω έξω γιατί δεν περισσεύουν τα λεφτά και ντρέπομαι κιόλας να βγω έξω γιατί με έχουνε κεράσει δέκα άνθρωποι» (Σ. Νο 25).

Υψηλό ποσοστό νοικοκυριών με οικίες χωρίς κεντρική θέρμανση και αυτοκίνητο

Χαμηλό εκπαιδευτικό κεφάλαιο ιδίως των γυναικών

Εξέλιξη αριθμού εγγεγραμμένων ανέργων στην περίοδο 2019-2022



Αυξητική τάση των ανέργων σε μια περιορισμένη αγορά εργασίας που παρέχει δυνατότητες απασχόλησης σε χειρωνακτική εργασία με χαμηλούς μισθούς

Ωφελούμενοι ΕΕΕ και ποσοστό αλλοδαπών (2019-2021)

	2019		2020		2021	
	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο	Αλλοδαποί
Δ. Φαιστού	1710	12,5%	1135	16,7%	1468	18,7%
Δ. Γόρτυνα	998	6,5%	586	9,0%	725	11,6%
Δ. Σητείας	886	21,7%	785	19,9%	856	22,8%
Δ. Βιάννου	209	26,8%	132	15,2%	154	20,1%

Αύξηση του αριθμού ωφελούμενων του ΕΕΕ & του επιδόματος στέγασης με σημαντική συμμετοχή των αλλοδαπών

Ωφελούμενοι επιδόματος στέγασης και ποσοστό αλλοδαπών (2019-2021)

	2019		2020		2021	
	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο	Αλλοδαποί
Δ. Γόρτυνα	192	64,6%	183	59,0%	220	59,1%
Δ. Φαιστού	797	44,7%	1036	42,6%	1201	42,1%
Δ. Βιάννου	101	65,3%	96	61,5%	138	68,8%
Δ. Σητείας	816	12,3%	960	12,4%	1125	12,9%

Σημαντικός ο ρόλος ενός προλεταριάτου μεταναστών. Αυξημένο ενδιαφέρον επενδύσεων γης

Κοινωνικές δυσλειτουργίες

Αίσθηση κοινωνικής απομόνωσης και εγκατάλειψης. Περιορισμένα δίκτυα νεανικής κοινωνικότητας γύρω από εξωσχολικές δραστηριότητες ψυχαγωγίας & αναψυχής

Πρακτικές ανθεκτικότητας: διεκδίκηση αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης ή εξάρτηση από επιδόματα (κοινωνικής ανημποριάς) Σημαντικός ο ρόλος κοινωνικών υπηρεσιών & άτυπων δικτύων κοινωνικής φροντίδας γύρω από οικογενειακά δίκτυα και την εκκλησία

Έμφυλες διακρίσεις: πατριαρχικές αντιλήψεις & περιορισμένες ευκαιρίες κοινωνικής ένταξης των γυναικών/Περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας & εισαγγελικών παρεμβάσεων για προστασία ανηλίκων

Αίσθηση ανασφάλειας: Οδηγική παραβατικότητα και υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ (επιδεικτικός ανδρισμός), χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών

Συγκρουσιακές σχέσεις κοινωνικών ομάδων (αγρότες/κτηνοτρόφοι) και μεμονωμένα περιστατικά κοινωνικού ρατσισμού

Περιορισμένη ανάπτυξη συνεργατικών εγχειρημάτων και της Κ.Α.Λ.Ο

Χωρικό μειονέκτημα & γενεαλογία στεγαστικού διαχωρισμού στον αστικό χώρο



Χαμόσπιτα Φιντικ Πασά (Βιγλα)
Μεσοπόλεμος



Μουσουλμανική συνοικία
Σπλάτζια, Χανιά, 1904



Πλατιά Στράτα στο ύψος του Γενί
Τζαμί (Ανωγ. Σχολείο) περίοδος
Κρητικής Πολιτείας (1899)



*Σουκεντάρ δε Γκίλλε
Χανιά — Τάλες Κιόρι Κασοϊ.
Lu Caspér — Riv. Cima-Capri.*



Τυπολογία 3 χωρικών ζωνών όμορων κοινοτήτων με όψεις χωρικού μειονεκτητήματος

1. Νησίδες εντός των Τειχών με ιστορική φόρτιση και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (Λάκκος, Σπλάτζια, Κιζιλ Τάμπια, Βίγλα, Γενί Τζαμί)



Λάκκος 1902



Αγία Τριάδα & Γενί Τζαμί 1904



Αγία Τριάδα 2023



Σπλάτζια/Κουμ Καπί (παραλιακό μέτωπο) (ΣΠΑ 49,6%)
και Κουμ-Καπί (πάνω από την Ελευθερίου Βενιζέλου) (ΣΠΑ 41,2%)



Κουμ Καπί 2023



Σοκάκι στην Παλιά Αρμενική
γειτονιά (Α. Τριάδα)



Υψηλή πυκνότητα πληθυσμού (Κουμ Καπί 20.831, Αγία Τριάδα 16.318, Ανωγ. Σχολείο 15.008).
Απαξιωμένο κτηριακό απόθεμα, έλλειψη πρασίνου & πλατειών, απουσία πεζοδρομίων
Τάσεις υπερτουρισμού: αυξημένη πυκνότητα & ένταση τουριστικών δραστηριοτήτων, εμπορική
εκμετάλλευση κατοικιών μέσω της πλατφόρμας του Airbnb, εκτοπισμός παλιών κατοίκων των
συνοικιών & αλλοίωση του χαρακτήρα και της ταυτότητας των συνοικιών

Δείκτες σχετικής αποστέρησης και τάσεις πληθυσμού

Αριθμός εγγεγραμμένων ανέργων (2018-2021). Πηγή ΔΥΠΑ/Παρατ. Κοιν. Ενταξης				
Συνοικία	2018	2019	2020	2021
Νοτιοδυτικές συνοικίες εντός των Τειχών	517	521	570	652
Αγία Τριάδα	708	773	815	913
Ευρύτερη περιοχή Πόρου	3607	3751	3803	4176
Ν. Αλικαρνασός (ΒΙΠΕ-πέριξ Αγ. Νικολάου)	2298	2443	2481	2601
Καμίνια	1779	1910	1974	2150
Δειλινά	2155	2257	2301	2431
Σπλάτζια & Κουμ Καπί	300	362	350	444

Υψηλό ποσοστό πληθυσμού χωρίς ειδικευση, χωρίς αυτοκίνητο και κεντρική θέρμανση

Ωφελούμενοι επιδόματος στέγασης και ποσοστό αλλοδαπών (2019-2021). Πηγή ΗΔΙΚΑ/Π.Κ.Ε.

Συνοικία	2019		2020		2021
	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο	Αλλοδαποί	Σύνολο
Νοτιοδυτικές συνοικίες εντός των Τειχών	296	49,7%	407	47,4%	407
Αγία Τριάδα	312	30,1%	426	28,2%	426
Ευρύτερη περιοχή Πόρου	1310	27,6%	1701	28,5%	1701
Ν. Αλικαρνασός (ΒΙΠΕ-Πέριξ Αγ. Νικολάου)	479	31,1%	571	31,5%	571
Καμίνια	976	33,9%	845	35,3%	845
Δειλινά	718	22,8%	845	26,6%	845
Σπλάτζια & Κουμ Καπί	27	33,3%	33	30,6%	33

Αυξητική τάση του αριθμού των ωφελούμενων επιδόματος στέγασης και των εγγεγραμμένων ανέργων

Αριθμός ωφελούμενων ΕΕΕ και ποσοστό αλλοδαπών (2021)

Πηγή: ΗΔΙΚΑ/ Παρ. Κοιν. Ένταξης		2021	
Συνοικία	Αριθμός	Αλλοδαποί	
Νοτιοδυτικές συνοικίες εντός των Τειχών	343	30,3%	
Αγία Τριάδα	362	34,8%	
Ευρύτερη περιοχή Πόρου	901	17,9%	
Ν. Αλικαρνασός (ΒΙΠΕ-πέριξ Αγ. Νικολάου)	693	10%	
Καμίνια	623	33,5%	
Δειλινά	605	20,3%	
Σπλάτζια & Κουμ Καπί	134	45,5%	

Υψηλή αντιπροσώπευση μεταναστών στους ωφελούμενους επιδόματος στέγασης και ΕΕΕ (ιδίως σε συνοικίες εντός των Τειχών στο Ηράκλειο το 30,3% των ωφελούμενων με ΕΕΕ και το 42,9% του επιδόματος στέγασης το 2021 ήταν αλλοδαποί) και στα Καμίνια



ΚοινΣΕπ Terra Verde, Σπλάτζια



ΚοινΣΕπ Χοχλιός (Α. Τριάδα)



2013 Εκδήλωση για την «Αθέατη Πόλη», Λάκκος



Κατεδαφίσεις στο Λάκκο 2015



- Συλλογικές Πρωτοβουλίες εναλλακτικών εγχειρημάτων και αντιστάσεις κατοίκων στις πολιτικές εξευγενισμού: αίτημα το Δικαίωμα στην Πόλη, βελτίωση της ποιότητας ζωής και διατήρηση της πολιτισμικής ταυτότητας

2. Περιαστικές πρώην εργατικές συνοικίες που διαμορφώθηκαν με την προσφυγική εγκατάσταση στο μεσοπόλεμο (ανατ. προάστια)



- Αυξημένο ποσοστό μακροχρόνιων άνεργων & επιδομάτων αναπηρίας ωφελούμενων του ΕΕΕ (στην Αλικαρνασσό υπερδιπλάσιο από τον αντίστοιχο της ΠΚ)



Θύλακες αποστέρησης στη Ν. Αλικαρνασσό

Συνοικισμός Ρομά
(Δύο Αοράκια)



Νέα Αλικαρνασσός 2023



Πρόσφυγες λιμενεργάτες κυρίως
από Ν. Αλικαρνασσό 1932



Φυλακές Ν. Αλικαρνασσού)



Στη Ν.Α. θύλακες κατοικιών χωρίς στοιχειώδεις ανέσεις κατοικίας, (οικισμός των Ρομά, Σφαγεία)

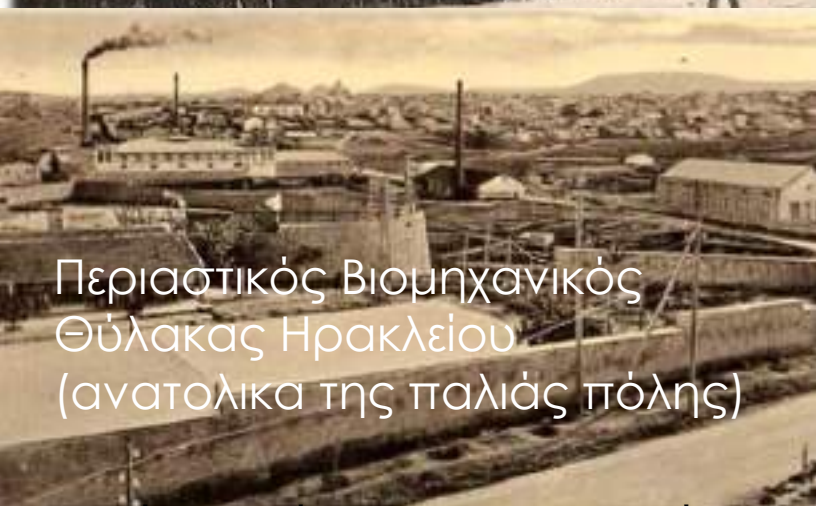
Υψηλή πυκνότητα πληθυσμού στα παλιά αστικά (20831/Km²)

Σύμπλεγμα συνοικιών Πόρος (Χρυσοπηγή, Πόρος, Πατέλες, Νταμάρια, Αγία Αικατερίνη)

Χρυσοπηγή, 1965



Νταμάρια και στο βάθος Πόρος 2023



Περιστατικός Βιομηχανικός
Θύλακας Ηρακλείου
(ανατολικά της παλιάς πόλης)



Πόρος 2023

Υψηλή πυκνότητα πληθυσμού (7 φορές μεγαλύτερη από το ΔΕ Ηρακλείου),
χαμηλό κτηριακό απόθεμα,
Απουσία πρασίνου & δημόσιων χώρων
Περιορισμένη δίκτυα κοινωνικής συμμετοχής
Αυξημένα περιστατικά νεανικής παραβατικότητας/ Αίσθηση ανασφάλειας

Δυτική ζώνη: Εργατικές συνοικίες μεταπολεμικής περιόδου από την αγροτική μετανάστευση & στεγαστικές πολιτικές «λαϊκής κατοικίας»



Υψηλό ποσοστό δικαιούχων ΕΕΕ (ιδίως στις γειτονίες Αγ. Αγίας Βαρβάρας & Αγ. Μαρίνας 7,84% έναντι 4,5% ΠΚ), μακροχρόνια ανέργων και ατόμων με αναπηρία (4,42 στα Καμίνια).



Στα Καμίνια χαμηλό μηνιαίο εισόδημα (998 € έναντι 1328 στο Δ. Ηρακλείου)

Καμίνια



Υψηλός δείκτης πυκνότητας πληθυσμού (27926 ανά km³ ανατολικά της Μίνωος), περιορισμένο πράσινο και δημόσιοι χώροι αλλά νησίδες αθλητικών πρακτικών και ψυχαγωγίας. Σημαντικός ρόλος ΠΣ και δικτύων αλληλεγγύης

Δειλινά: Ο συνοικισμός των «λαϊκών κατοικιών»

Συνοικισμός λαϊκών κατοικιών Δειλινών
αεροφωτογραφία πριν τα εγκαίνια από την
κυβέρνηση των Συνταγματαρχών (1968)



Λαϊκές κατοικίες Δειλινών (2023)



Αυξημένα περιστατικά κοινωνικών υπηρεσιών, ενδοοικογενειακής βίας και & νεανικής παραβατικότητας/υποτονικά δίκτυα αλληλεγγύης/ΚΕΚΟΙΦΑΠΗ
Αίσθηση εγκατάλειψης και ανασφάλειας



Ευχαριστώ